

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2018. gada 14. jūnijā

lietā Nr. 2017-23-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Ērika Oša konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2018. gada 15. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Kriminālprocesa likuma 573. panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2005. gada 21. aprīlī pieņēma Kriminālprocesa likumu, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī. Kriminālprocesa likuma 573. panta pirmā daļa noteica: „Nolēmumu tiesiskumu kasācijas kārtībā pārbauda tikai tādā gadījumā, ja kasācijas sūdzībā vai protestā izteiktā prasība pamatota ar Krimināllikuma pārkāpumu vai šā likuma būtisku pārkāpumu.”

2009. gada 12. martā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, ar kuru Kriminālprocesa likuma 573. pants tika papildināts ar otro un trešo daļu šādā redakcijā:

„(2) Jautājumu par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā izlemj Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norīkots senators (referents).

(3) Lēmumu uzraksta rezolūcijas veidā, un tas nav pārsūdzams.”

Šie grozījumi stājās spēkā 2009. gada 1. jūlijā.

Savukārt ar 2013. gada 19. decembra likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2014. gada 1. janvārī, Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā daļa tika izteikta šādā redakcijā: „Jautājumu par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā izlemj Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norīkots tiesnesis.”

2. Pieteikuma iesniedzējs – Ēriks Osis (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā un trešā daļa (turpmāk kopā arī – apstrīdētās normas) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam. Apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežojot Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pretēji Civilprocesa likuma 464. pantā un Administratīvā procesa likuma 338. pantā ietvertajam pārsūdzētā sprieduma kontroles koleģialitātes principam, kuru pastiprina imperatīva prasība pēc tā, lai lēmums par kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikumu būtu vienbalsīgs, apstrīdētās normas noteic atšķirīgu kārtību, kura nenodrošina nolēmuma kontroles objektivitāti un tiesības tikt uzklausītam gadījumos, kad kasācijas tiesvedības ierosināšana tiek atteikta.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētās normas aizskar ne tikai viņa kā fiziskās personas tiesības, bet arī publiski tiesiskās intereses – proti, nepietiekami nodrošina materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību, kas jāuzrauga kasācijas instances tiesai.

Kriminālprocesa likuma 573. panta trešā daļa nesamērīgi ierobežojot Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu, jo nenodrošinot viņam tiesības tikt uzklautam, proti, tiesības uz motivētu nolēmumu. Kriminālprocesā pieņemtajam galīgajam nolēmumam tā sodošā un īpaši ierobežojošā rakstura dēļ būtu piemērojami augstāki tiesību aizsardzības standarti nekā galīgajam nolēmumam civillietā vai administratīvajā lietā. No Satversmes 92. panta pirmā teikuma izrietot Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz motivētu kasācijas instances tiesas nolēmumu, jo tā motīvi varot ievērojami atšķirties no pirmās un apelācijas instances tiesas nolēmumu motīviem.

Pieteikuma iesniedzējs nav apšaubījis to, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pietiekami skaidri formulētas un publiski pieejamas, kā arī to, ka ierobežojumam ir leģitīms mērķis. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis, taču tā sasniegšanai izraudzītie līdzekļi nav atbilstoši. Ievērojot krimināltiesībās paredzēta personas pamattiesību ierobežojuma raksturu, vajagot atzīt, ka apstrīdētajās normās noteiktā kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikuma vienkāršošana līdz viena tiesneša uzrakstītai rezolūcijai nav samērīga. Tātad kaitējums, kas personai nodarīts, pieņemot lēmumu vienpersoniski un nesniedzot motivētu atbildi uz kasācijas sūdzību, esot lielāks par visas sabiedrības ieguvumu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Saeima norāda, ka atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību pēc Pieteikuma iesniedzēja sūdzības neliecina par to, ka Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz pieeju tiesai būtu ierobežotas. Tiesību uz pieeju tiesai nodrošināšanas aspektā izšķirošais esot tas, ka Pieteikuma iesniedzējam bija iespēja iesniegt kasācijas sūdzību.

Saeima uzskata, ka prasības attiecībā uz kasācijas sūdzības iesniegšanu ir samērīgas un Pieteikuma iesniedzējam izpildāmas. Tas, ka tiesnesis,

izvērtējot Pieteikuma iesniedzēja kasācijas sūdzību, nav saskatījis pamatu kasācijas tiesvedības ierosināšanai, nenozīmējot to, ka Pieteikuma iesniedzējam būtu liegta pieeja tiesai kasācijas instancē. Līdz ar to apstrīdētās normas neierobežojot tiesības uz pieeju tiesai.

Apstrīdētās normas neierobežojot arī pieteikuma iesniedzēja tiesības uz lietas izskatīšanu objektīvā tiesā. Saeima uzskata: tikai tas vien, ka tiesnesis jautājumu izlemj vienpersoniski, nenozīmē, ka nebūtu nodrošināta lietas izskatīšana neatkarīgā un objektīvā tiesā.

Lēmuma pieņemšana rezolūcijas veidā ļaujot samazināt Augstākās tiesas tiesnešu darba apjomu. Šāda vienkāršota lēmuma forma ļaujot ietaupīt laiku un citus resursus, kas būtu nepieciešami pilna lēmuma sastādīšanai. Tādējādi šie resursi tiekot novirzīti sarežģītāku lietu ātrākai un efektīvākai izskatīšanai. Līdz ar to ierobežojums esot piemērots legītīmā mērķa sasniegšanai, bet legītīmais mērķis esot šāds – nodrošināt krimināllietu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, atslogojot Augstāko tiesu no nepamatotu kasācijas sūdzību izskatīšanas. Saeima uzskata, ka legītīmo mērķi nav iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

Saeima pauž uzskatu, ka Pieteikuma iesniedzēja tiesībām nodarītais kaitējums ir minimāls. Ņemot vērā to, ka kasācijas instance ir trešā tiesu instance, kurā krimināllietā tiek vērtēta, kā arī to, ka kasācijas kārtībā ir vērtējami tikai materiālo un procesuālo normu piemērošanas jautājumi, attiecībā uz motivāciju šīs instances tiesas nolēmumiem neesot izvirzāmas tādas pašas prasības kā zemākas instances tiesu nolēmumiem.

Tomēr Saeima atzīst, ka tiesas nolēmuma motivācija, īpaši rakstveida procesā, ir viens no galvenajiem instrumentiem, kas ļauj lietas dalībniekam pārliecināties par to, ka viņš ir uzklauts. Esot iespējami gadījumi, kad kasācijas sūdzībā paustie argumenti prasa padziļinātu analīzi, pat ja tiesnesis pēc to izvērtēšanas ir nonācis pie secinājuma, ka kasācijas tiesvedība nav ierosināma. Šādos gadījumos atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību vajagot būt pienācīgi pamatotam. Apstrīdētās normas neliedzot tiesnesim izvērtēt konkrētās lietas apstākļus un pēc lietas dalībnieka un sabiedrības interešu

samērošanas sagatavot lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību, šajā lēmumā norādot arī tā pamatojumu.

4. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka tiesību uz taisnīgu tiesu garantijām, tostarp tiesībām uz pieeju tiesai, ir jābūt efektīvām, praksē saprātīgi īstenojamām, nevis teorētiskām.

Tiesībsargs uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā daļa neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, ciktāl tā paredz, ka jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu vai atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību izlemj viens tiesnesis.

Apstrīdēto normu leģitīmais mērķis esot nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot Augstākās tiesas noslogotību ar tādu jautājumu izvērtēšanu, kuri izlemjami pirmās instances un apelācijas instances tiesā. Tomēr tiesībsargs neizprotot likumdevēja politisko izšķiršanos, kuras rezultātā Kriminālprocesa likuma 573. panta otrajā daļā tika noteikts, ka jautājumu par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā izlemj viens Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norīkots tiesnesis. Gan civilprocesā, gan administratīvajā procesā jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu izlemjot tiesnešu kolēģija triju tiesnešu sastāvā, savukārt kriminālprocesā šāda kārtība neesot paredzēta. Nepieciešamību pēc lietas koleģiālas iztiesāšanas kā tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas pamatojot ne tikai kriminālprocesa raksturs, bet arī tas apstāklis, ka ir jāsekmē personas uzticēšanās tiesas pieņemtajam lēmumam un tiesu varai kopumā. Personas tiesību nodrošināšanai labvēlīgāks risinājums būtu tāds, ka lēmums rezolūcijas formā tiek pieņemts koleģiāli, proti, triju tiesnešu sastāvā. Tad persona varētu būt pārliecināta: ja kaut viens no trim tiesnešiem uzskatītu, ka lieta izskatāma kasācijas instancē, tiesnešu kolēģija pieņemtu lēmumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu.

Attiecībā uz Kriminālprocesa likuma 573. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam tiesībsargs norādījis, ka jau iepriekš, lietā Nr. 2013-02-02, ir Satversmes tiesai sniedzis savu viedokli un tas ir šāds: lai arī rīcības sēdes lēmumam nav jābūt ļoti izvērstam, tajā tomēr vajadzētu būt

ietvertai kaut vai īsai tā pieņemšanas motivācijai, jo pretējā gadījumā sabiedrībā tiek vairota neuzticēšanās tiesu pieņemtajiem lēmumiem. Rezolūcijas forma neliedzot tiesnesim iekļaut lēmumā lakonisku tā pamatojumu, tādējādi darot zināmu, kādēļ viņš ir nonācis pie konkrētā secinājuma. Tiesībsargs uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 573. panta trešajā daļā noteiktā lēmuma rezolūcijas forma nav pretrunā ar Satversmes 92. panta pirmo teikumu.

5. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. pantam.

Apstrīdēto normu mērķis esot nevis ierobežot personas pamattiesības, bet gan nodrošināt likumam atbilstošu lietu izskatīšanu kasācijas instances tiesā, kā arī samazināt tādu Augstākajā tiesā izskatāmo lietu skaitu, kurās iesniegtas likumam neatbilstošas kasācijas sūdzības, un tādējādi paātrināt pamatoto sūdzību izskatīšanu. Atteikums izskatīt lietu kasācijas kārtībā pats par sevi neesot tiesību ierobežojums, jo ar to, ka lieta ir izskatīta divās instancēs, tiesas pieejamība esot pietiekami nodrošināta. Tāpat neesot pamata apšaubīt pieņemtā nolēmuma objektivitāti tikai tādēļ vien, ka tas pieņemts vienpersoniski.

Kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikuma sagatavošana rezolūcijas formā esot viens no faktoriem, kas sekmējot to, ka jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu vai neierosināšanu tiek izlemts ātri. Pieņemot lēmumu par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību, tiesnesis nevis paužot piekrišanu pārsūdzētā nolēmuma motīviem, bet tikai secinot to, ka zemākajās instancēs nav pieļautas būtiskas procesuālo vai materiālo tiesību normu piemērošanas kļūdas. Tātad, tiesnesim pieņemot lēmumu rezolūcijas veidā, netiekot ierobežotas personas tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu. Lēmums par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību tiekot pamatots ar tiesību normām.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Tieslietu ministrija norāda, ka līdz 2009. gada 1. jūlijam Kriminālprocesa likuma 573. pantā bija ietverts tikai tā pirmajā daļā noteiktais regulējums. Kopš 2005. gada 1. oktobra, kad Kriminālprocesa likums stājās spēkā, Augstākās tiesas Senātā jau esot izveidojusies zināma prakse attiecībā uz to, kā tiek izlemts jautājums par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā. Apstrīdēto normu nepieciešamība tikusi pamatota ar to, ka tās precizē Kriminālprocesa likuma 573. panta piemērošanas kārtību atbilstoši Senāta praksei.

Apstrīdēto normu mērķis esot nodrošināt lietu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazināt tiesas noslogotību un veidot stabilu tiesību sistēmu. To varot atzīt par Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Likumdevējam, ņemot vērā kasācijas instances būtību un publiski tiesisko interešu izšķirošo nozīmi šīs instances tiesas darbībā, esot iespēju robežās jāatbrīvo Augstākās tiesas Krimināllietu departaments no nepamatotu sūdzību izskatīšanas.

Tieslietu ministrija uzskata, ka nebūtu samērīgi likt, lai jautājumu par kasācijas sūdzības pieņemšanu izlemj Augstākā tiesa triju tiesnešu sastāvā, jo tas faktiski nozīmētu jau sākotnēju kasācijas sūdzības izskatīšanu pēc būtības. Apstrīdētās normas esot samērīgas un palīdzot nodrošināt pienācīgu Augstākās tiesas darbu. Tās veicinot kriminālprocesa efektivitāti un procesuālo ekonomiju un ļaujot Augstākās tiesas Krimināllietu departamentam izmantot resursus būtisku jautājumu izlemšanai.

Tieslietu ministrija norāda, ka atteikums izskatīt lietu kasācijas kārtībā nevar tikt vērtēts kā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums, jo lietas izskatīšana divās instancēs atzīstama par pietiekamu tiesas pieejamības nodrošināšanu. Satversmes 92. panta pirmais teikums neliedzot noteikt, kādas lietas un ar kādiem nosacījumiem izskatāmas kasācijas kārtībā, un ietverot arī iespēju atvēlēt Augstākajai tiesai noteiktu rīcības brīvību, lai tā varētu izvērtēt konkrētu lietu izskatīšanas nepieciešamību. Tādējādi apstrīdētajās normās Augstākajai tiesai paredzētās tiesības atteikt kasācijas tiesvedības ierosināšanu pašas par sevi nevarot tikt vērtētas kā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums.

Kriminālprocesa likumā, Civilprocesa likumā, Administratīvā procesa likumā un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā noteiktajā kārtībā tiekot skatītas atšķirīgas lietas un vērtētas atšķirīgas tiesiskās attiecības. Tāpēc likumdevējam esot tiesības atšķirīgi regulēt arī dažādu tiesvedības procesu dalībnieku procesuālo tiesību apjomu.

7. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes studiju programmas vadītāja *Dr. iur. Sandra Kaija* – norādījusi, ka apstrīdētās normas neierobežo personas tiesības iesniegt kasācijas sūdzību, bet izvirza noteiktas prasības attiecībā uz šīs sūdzības saturu, un šo prasību neievērošanas gadījumā sūdzība vai protests netiek skatīti kasācijas kārtībā.

Likumdevēja noteiktā kasācijas sūdzību sākotnējās izvērtēšanas kārtība esot piemērots līdzeklis kasācijas instances tiesas pienācīgas darbības nodrošināšanai. Tas, ka atteikums pārbaudīt nolēmuma tiesiskumu kasācijas kārtībā tiek uzrakstīts rezolūcijas formā, esot viens no faktoriem, pateicoties kuriem jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu var tikt izlemts ātri.

Apstrīdētās normas ietverot skaidrus kritērijus un nepieļaujot to, ka lēmums varētu tikt pieņemts, balstoties tikai uz tiesneša subjektīvo viedokli. Turklāt tiesnesis, lemjot par kasācijas sūdzības virzību, neizvērtējot sūdzību pēc būtības, bet pārbaudot tās satura atbilstību likumā noteiktajiem kritērijiem. Līdz ar to izvērstai motivācijai neesot būtiskas nozīmes un attiecīgi tiesnesim neesot nepieciešams sniegt detalizētu atbildi uz katru argumentu.

Turklāt S. Kaija paudusi uzskatu, ka atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību nav šķērslis tam, lai, pastāvot Kriminālprocesa likumā paredzētajiem nosacījumiem, tiesas nolēmums, kas jau stājies spēkā, tiktu izskatīts no jauna Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā noteiktajā kārtībā sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu, ja attiecīgā lieta nav skatīta kasācijas kārtībā.

8. Pieaicinātā persona – zvērināta advokāta palīgs Mg. iur. Armands Smans – uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību ierobežojums radies apstrīdēto normu nepareizas piemērošanas rezultātā.

Ja personas iesniegtā kasācijas sūdzība ir pamatota ar Krimināllikuma pārkāpumu vai Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu, tā esot izskatāma kasācijas kārtībā, un tas nepārprotami izrietot no Kriminālprocesa likuma 573. panta pirmās daļas. Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norīkotajam tiesnesim, izlemjot jautājumu par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā, esot jāvērtē vienīgi tas, vai kasācijas sūdzība pēc tās satura atbilst Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta kompetencei, proti, vai kasācijas sūdzībā ir ietverti *quaestiones iuris*, tas ir, jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību.

Izlemjot jautājumu par apelācijas instances tiesas nolēmuma tiesiskuma pārbaudi kasācijas kārtībā kriminālprocesā, tiesnesis vērtējot tikai sūdzības formālo saturisko atbilstību. Šī kārtība ievērojami atšķiroties no Civilprocesa likumā un Administratīvā procesa likumā noteiktās kārtības. Proti, gan Civilprocesa likumā, gan Administratīvā procesa likumā esot noteikts, ka tiesnešu kolēģijai papildus formālai kasācijas sūdzības satura izvērtēšanai ir jāapsver arī citi jautājumi, citstarp šādi: vai sūdzībā norādītajos tiesību normu piemērošanas jautājumos ir izveidojusies Augstākās tiesas judikatūra un pārsūdzētais spriedums tai atbilst; vai nerodas šaubas par pārsūdzētā sprieduma pareizību un tiesiskumu; vai izskatāmajai lietai ir nozīme judikatūras veidošanā? Kriminālprocesa likumā attiecībā uz kasācijas sūdzības pieņemamību izskatīšanai noteiktās prasības esot daudz zemākas. Šādas regulējuma atšķirības esot pamatotas ar to, ka personu tiesības un brīvības visvairāk tiek ierobežotas tieši kriminālprocesā. Kriminālprocesa likums neparedzot tiesības pieņemt lēmumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikumu tā iemesla dēļ, ka lietai nav nozīmes judikatūras veidošanā. Līdz ar to esot samērīgs tāds regulējums, ka jautājumu vienpersoniski izlemj viens tiesnesis, lēmums tiek uzrakstīts rezolūcijas veidā un nav pārsūdzams. Uz to norādot arī tas apstāklis, ka Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā ir paredzēta

kārtība, kādā spēkā stāties tiesas nolēmums, kura tiesiskums nav pārbaudīts kasācijas kārtībā, citstarp arī tāpēc, ka kasācijas tiesvedības ierosināšana tika atteikta, ir izskatāms no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo likuma normu būtisku pārkāpumu.

9. Pieaicinātā persona – Mg. iur. Pāvels Gruziņš – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, un savu viedokli pamato ar izveidojušos tiesu praksi.

Pieteikuma iesniedzējam neesot bijušas liegtas tiesības uz pieeju tiesai – kasācijas sūdzība esot iesniegta, un tās virzība esot izlemta.

Ja lieta nav izskatīta pēc būtības, koleģiāli pieņemtam lēmumam par atteikumu pārbaudīt nolēmumu kasācijas kārtībā nevarot tikt piešķirts lielāks nozīmīgums kā tādām pašām, bet vienpersoniski pieņemtam lēmumam. Nosakot, ka jautājums par atteikumu pārbaudīt nolēmuma tiesiskumu kasācijas kārtībā ir izlemjams koleģiāli, tiktu nevajadzīgi izmantota tiesnešu kapacitāte, līdz ar to pagarinātos lietu izskatīšana un nāktos palielināt tiesnešu skaitu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk arī – ECT) 2016. gada 13. oktobra spriedumā lietā „Talmane pret Latviju” atzinusi, ka lēmuma pamatojuma detalizācijas pakāpe var būt atšķirīga atkarībā no konkrētās lietas apstākļiem un lēmuma būtības. Esot pieļaujams tas, ka kasācijas instances tiesa lēmumu par acīmredzami nepamatotas kasācijas sūdzības noraidīšanu pamato ar atsauci uz attiecīgo likuma normu un izvērstāku pamatojumu nesniedz.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Zvērinātu advokātu padome – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Pēc Latvijas Zvērinātu advokātu padomes (turpmāk arī – Advokātu padome) ieskata, apstrīdētās normas ierobežo Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās personu tiesības uz taisnīgu tiesu.

Advokātu padome atzīst, ka apstrīdētajās normās ietvertie pamattiesību ierobežojumi ir noteikti ar likumu, taču uzsver, ka apstrīdētās normas

likumprojektā tika ietvertas tikai pirms trešā lasījuma un to pamatojums nav atrodamas arī likumprojekta anotācijā. Turklāt apstrīdētās normas esot pieņemtas bez diskusijām, un tas liecinot, ka likumdevējs, ierobežojot personu pamattiesības, iespējams, nav apsvēris, vai konkrētajā gadījumā ierobežojums ir nepieciešams un samērīgs.

Lēmumam, ar kuru atteikta nolēmuma tiesiskuma pārbaude kasācijas kārtībā, esot būtiskas procesuālās sekas, jo ar to beidzoties lietas izskatīšana, kas varējusi ilgt vairākus gadus divās tiesu instancēs. Samērojot sabiedrības un indivīda intereses, esot jāatzīst, ka kriminālprocesā kasācijas sūdzību iesniegušās personas informēšana par motīviem, kuru dēļ pieņemts lēmums par atteikumu pārbaudīt nolēmuma tiesiskumu kasācijas kārtībā, esot samērīga ar sabiedrības interesēm un atbilstot kriminālprocesa mērķim – panākt krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu.

Personu tiesības un brīvības visbūtiskāk tiekot ierobežotas tieši kriminālprocesā, tāpēc kriminālprocesā esot arī lielāka nepieciešamība pēc papildu tiesiskuma garantijām. Administratīvā procesa likuma 338. panta piektās daļas un Civilprocesa likuma 464. panta 4.¹ daļas redakcija paredzot tiesai iespēju izvēlēties – vai nu sastādīt lēmumu rezolūcijas formā, vai arī sagatavot motivētu lēmumu, ja tas ir nepieciešams. Apstrīdētās normas šādu iespēju neparedzot.

Tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu esot cieši saistītas ar tiesībām uz pārsūdzību. Saprātīgs jeb racionāls nolēmuma pamatojums esot nepieciešams, lai varētu pārliecināties, vai tiesību piemērotājs nav rīkojies patvaļīgi. Ja tiesas motīvi nav zināmi, rodoties šaubas par to, vai visi apsvērumi ir pienācīgi izvērtēti un vai nolēmums nav balstīts uz subjektīviem motīviem. Motivēts tiesas nolēmums veicinot arī sabiedrības uzticēšanos tiesu varai un stiprinot tiesu varas autoritāti. Advokātu padome uzskata, ka, sagatavojot motivētu lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību, leģitīmais mērķis tiktu sasniegts tādā pašā kvalitātē, turklāt neierobežojot personu tiesības uz motivētu lēmumu.

Advokātu padome nepiekrīt argumentam, ka jautājuma par nolēmuma pārbaudi kasācijas instancē koleģiāla izlemšana prasītu papildu resursus un palielinātu tiesnešu noslodzi. Taisnīguma pakārtošana ekonomiskiem apsvērumiem, jo īpaši kriminālprocesā, neesot pieļaujama.

Secinājumu daļa

11. Pieteikuma iesniedzējs lūdz izvērtēt Kriminālprocesa likuma 573. panta otrās daļas, ciktāl tā noteic, ka tiesnesis pieņem lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību vienpersoniski, un šā paša panta trešās daļas, ciktāl tā noteic, ka minētais lēmums pieņemams rezolūcijas formā, atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka, izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu kriminālprocesā, viņam nav nodrošinātas no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izrietošās tiesības uz taisnīgu tiesu. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka formāli pārsūdzības iespēja gan ir nodrošināta, tomēr esot pārkāptas viņa tiesības tikt uzklautam, kā arī tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu, kas konkrētajā situācijā izpaužoties tādējādi, ka tiesa nav izvērsti motivējusi atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību.

Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā daļa noteic tiesas sastāvu, kādā tiek pieņemts lēmums par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā kriminālprocesā, proti, ka šo lēmumu pieņem Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norīkots tiesnesis. Savukārt šā panta trešā daļa noteic minētā lēmuma formu, proti, ka to uzraksta rezolūcijas veidā, kā arī to, ka šis lēmums nav pārsūdzams.

Satversmes tiesa, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, nosaka efektīvāko pieeju izvērtēšanai, vai apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Lai gan abas apstrīdētās normas nosaka procesuālo kārtību, kādā tiek pieņemts lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību, Satversmes tiesa uzskata, ka, ņemot vērā izskatāmās lietas apstākļus, katra apstrīdētā norma ir pārbaudāma atsevišķi. Tāpēc Satversmes

tiesa visupirms izvērtēs, vai Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilst Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā daļa, ciktāl tā noteic, ka lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā tiesnesis pieņem vienpersoniski, un pēc tam izvērtēs, vai tai pašai Satversmes normai atbilst Kriminālprocesa likuma 573. panta trešā daļa, ciktāl tā noteic, ka minētais lēmums tiek uzrakstīts rezolūcijas veidā.

12. Satversmes tiesa visupirms noskaidros Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumu attiecībā uz kasācijas tiesvedības ierosināšanu kriminālprocesā.

Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.” Satversmes tiesa ir atzinusi, ka jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, „taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un „taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Tādējādi atbilstoši Satversmes 92. pantam valstij ir pienākums izveidot attiecīgu tiesu institūciju sistēmu un arī pienākums pieņemt tādas procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošinātu to taisnīgu un objektīvu izspriešanu (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2008. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 2007-24-01 8. punktu*).

Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus savstarpēji saistītus elementus, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes principu, tiesības tikt uzklautam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, kā arī tiesības uz pārsūdzību (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 8.2. punktu un 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 8.3. punktu*). Tikai tāds tiesas process, kas nodrošina minēto elementu īstenošanu, garantē personai efektīvu tās tiesību aizsardzību. Tādējādi valsts pienākums ir noteikt tādu lietas izskatīšanas kārtību, citstarp arī kriminālprocesā, lai persona varētu taisnīgā un objektīvā tiesā efektīvi aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses.

12.1. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 89. pants citstarp noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Konstitucionālā likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sal.: Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punkts un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punkts*). Tāpēc izskatāmajā lietā Satversmes 92. panta pirmā teikuma saturs ir atklājams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk arī – Konvencija) 6. pantu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. marta sprieduma lietā Nr. 2012-15-01 12. punktu un 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 13. punktu*).

Attiecībā uz Konvencijas 6. pantu ECT judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka valstij ir rīcības brīvība noteikt pārsūdzības instances un kārtību atkarībā no lietu veida (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014. gada 2. oktobra sprieduma lietā „Hansen v. Norway”, pieteikums Nr. 15319/09, 71. punktu*).

Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt personai iespēju spriedumu pārsūdzēt kasācijas kārtībā. Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība gan pieņemt procesuālos likumus un noteikt lietu kategorijas, kuras attiecīgajos procesos tiek skatītas, gan arī lemt par dažādu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 11.1. punktu*).

Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 30. panta pirmajai daļai rajona (pilsētas) tiesa ir pirmā instance civillietām, krimināllietām un administratīvajām lietām, ja likumā nav noteikts citādi. Šā likuma 36. pants noteic, ka apgabaltiesa ir apelācijas instance civillietām, krimināllietām un administratīvajām lietām, ja likumā nav noteikts citādi. Savukārt atbilstoši

minētā likuma 43. panta otrajai daļai Augstākā tiesa ir kasācijas instance, ja likumā nav noteikts citādi.

Tādējādi Latvijā ir izveidota trīspakāpju tiesu sistēma, kurā ietilpst kasācijas instances tiesa, citstarp arī krimināllietās.

12.2. Satversmes tiesa ir atzinusi: ja valsts kādai lietu kategorijai paredz iespēju pārsūdzēt nolēmumu augstākas instances tiesā, tad pārsūdzības procesam ir jāatbilst tiesas pieejamības, taisnīgas procedūras un citiem tiesību uz taisnīgu tiesu aspektiem (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 10.2. punktu*). Šī atziņa nostiprināta arī ECT judikatūrā (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1970. gada 17. janvāra sprieduma lietā „Delcourt v. Belgium”, pieteikums Nr. 2689/65, 25. punktu un 2007. gada 22. marta sprieduma lietā „Staroszczyk v. Poland”, pieteikums Nr. 59519/00, 125. punktu*). Tātad, ja valstī ir paredzēta apelācijas vai kasācijas instances tiesa, tad tiesvedībai tajā jābūt tādai, lai tiktu nodrošinātas personas tiesības uz taisnīgu tiesu.

Konkrētu kategoriju lietu izskatīšanas kārtību nosaka civilprocesuālie, kriminālprocesuālie un administratīvi procesuālie likumi (*sk. likuma „Par tiesu varu” 2. panta otro daļu*). Kriminālprocesa likumā ir noteikta kārtība, kādā tiek izskatītas krimināllietas, un paredzēta to izskatīšana trijās tiesu instancēs, ieskaitot kasācijas instanci. Pirmajā instancē tiek vērtēti visi lietas apstākļi, pārbaudīti un analizēti pierādījumi un lieta tiek izspriesta pēc būtības. Apelācijas instances tiesa pārbauda pirmās instances tiesas nolēmuma pamatotību un tiesiskumu. Šī pārbaude ietver lietas izspriešanu pēc būtības un var noslēgties ar to, ka apelācijas instances tiesa pievienojas pirmās instances tiesas nolēmuma pamatojumam vai arī taisa jaunu nolēmumu. Savukārt kasācijas instances tiesā tiek vērtēti tikai *quaestiones iuris*, proti, jautājumi par materiālo un procesuālo tiesību normu piemērošanas pareizību.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka kasācijas instances tiesai ir īpašs raksturs un tas nosaka attiecīgā tiesas procesa īpatnības. Latvijā izveidotā kasācijas institūta būtiska iezīme ir tā, ka kasācijas instances tiesā nozīme ir ne vien pušu interesēm, bet arī publiski tiesiskajām interesēm. Proti, kasācijas

instances tiesa pēc sava rakstura ir publiski nozīmīga, jo tajā notiekošais process ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgu iztulkošanu un piemērošanu valstī, proti, uz likumu vienveidīgu interpretāciju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu*). Pieejama un saprotama judikatūra, kasācijas instances tiesas sniegtā analīze un interpretācija ir nozīmīgs instruments vienveidīgas judikatūras veidošanai, kā arī tiesību attīstības nodrošināšanai (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 18.2. punktu*). Kasācijas instances tiesai ir būtiska loma tiesību normu interpretēšanā un piemērošanā Satversmei atbilstošā veidā (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-21-01 12. punktu*). Tādējādi kasācijas instances tiesa, citstarp arī kriminālprocesā, sniedz principiālu likuma materiālo un procesuālo tiesību normu interpretāciju, kas var ietekmēt daudzu personu tiesības dažādos tiesu procesos, tostarp arī tās konkrētās personas tiesības, kura vērsusies ar sūdzību kasācijas instances tiesā konkrētā lietā.

Līdz ar to kasācijas instances tiesai, jo īpaši kriminālprocesā, ir būtiska loma tiesību sistēmas attīstīšanā, tiesību normu piemērošanas un interpretācijas vienotības, kā arī personas pamattiesību aizsardzības nodrošināšanā.

12.3. Kriminālprocesa likums ir instruments, ar kura palīdzību tiek noregulētas krimināltiesiskās attiecības. Kriminālprocesa likuma 1. pantā nostiprināts šā likuma mērķis, proti, noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas pamattiesībās (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 21. punktu*). Satversmes tiesa attiecībā uz kriminālprocesu ir atzinusi, ka šā procesa uzdevums ir ātri un pilnīgi atklāt noziedzīgus nodarījumus, noskaidrot vainīgos un nodrošināt likumu pareizu piemērošanu, lai katra persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tiktu taisnīgi sodīta, savukārt neviens nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts

(sk. Satversmes tiesas 2003. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-08-01 secinājumu daļas 2. punktu).

Kriminālprocesā iztiesāšanas stadija ir galvenais procesuālo darbību sistēmas elements. Visas darbības pirms šīs stadijas ir saistītas ar sagatavošanos un nepieciešamo apstākļu radīšanu tam, lai nodrošinātu efektīvu un taisnīgu tiesvedību lietā. Tieši tiesa ir tā institūcija, kas izvērtē visas iepriekšējās kriminālprocesa stadijās veiktās procesuālās darbības, citstarp vērtējot personas pamattiesību ierobežojuma pamatotību izskatāmajā lietā. Iztiesāšanai ir izvirzīts konkrēts uzdevums, proti, vērtēt tos lietas apstākļus, kuri izmeklēšanas rezultātā ir atzīti par svarīgiem, lai pareizi izšķirtu katras krimināllietas pamatjautājumu, proti, jautājumu par personas vainu (sk. Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-06-01 20. punktu).

Satversmes tiesa norāda, ka kasācijas instances tiesas īpašais tiesiskais raksturs kriminālprocesā izriet no šā procesa dabas. Tas ir vērsts uz publiski tiesisko interešu nodrošināšanu un var radīt arī nozīmīgas tiesiski sociālas sekas personai, kurai konkrētajā kriminālprocesā ir tiesības uz aizstāvību. Proti, kriminālprocesa rezultātā var iestāties tādas tiesiskās sekas, kas būtiski ierobežo personas pamattiesības.

Kriminālprocesā personas pamattiesību ierobežojuma nepieciešamību un apjomu nosaka, piemērojot materiālās un procesuālās tiesību normas. Šo normu pareizas piemērošanas kontrolei ir arī publiska nozīme. Kasācijas instances tiesas īpašo raksturu noteic tas, ka šī tiesa veic kriminālprocesā personai piemērojamā pamattiesību ierobežojuma pamatotības galīgo pārbaudi. Proti, kasācijas instances tiesa kriminālprocesā nodrošina sabiedrības publiski tiesiskās intereses, tostarp arī konkrētās personas tiesības un likumiskās intereses, tādējādi sekmējot uzticēšanos demokrātiskai tiesiskai valstij.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pieeja tiesai ir viens no taisnīgas tiesas elementiem. Ja valsts kriminālprocesā ir paredzējusi kasācijas instanci, tad arī kasācijas instances tiesas pieejamībai ir jāatbilst taisnīgas tiesas prasībām. Ievērojot kasācijas instances tiesas īpašo nozīmi kriminālprocesā, kasācijas

instances tiesas pieejamībai ir jānodrošina sabiedrības publiski tiesiskās intereses, tostarp efektīva pamattiesību aizsardzība.

Līdz ar to likumdevējam ir pienākums izveidot tādu kārtību pieejai kasācijas instances tiesai kriminālprocesā, lai būtu nodrošināta efektīva personas pamattiesību aizsardzība.

13. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 573. panta otrajai daļai vienpersoniski izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu kriminālprocesā, ir ierobežotas viņa tiesības uz taisnīgu tiesu, jo netiekot nodrošināta tiesas objektivitāte. Tā tiktu nodrošināta, ja jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu izlemtu trīs tiesnešu kolēģija, ievērojot vienbalsības principu, līdzīgi kā civilprocesā un administratīvajā procesā.

Šādam viedoklim piekrīt arī pieaicinātās personas tiesībsargs un Advokātu padome, uzsverot, ka nepieciešamība pēc minētā jautājuma koleģiālas izlemšanas kā tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas ir pamatota ne tikai ar kriminālprocesa represīvo raksturu, bet arī ar nepieciešamību veicināt personas uzticēšanos tiesas pieņemtajiem lēmumiem un tiesu varai kopumā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 134. un 146. lp.*). Turpretī Saeima un lietā pieaicinātā persona A. Smans norāda, ka, tiesnesim vienpersoniski izskatot jautājumu par kasācijas sūdzības pieņemamību, šā jautājuma izskatīšana objektīvā tiesā kriminālprocesā tiek nodrošināta tikpat lielā mērā kā koleģiāli izskatot analogisku jautājumu civilprocesā vai administratīvajā procesā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 68. un 154. lp.*).

Līdz ar to Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai personai tiek nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu, ja tiesnesis vienpersoniski pieņem lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā.

13.1. Aplūkojot procesuālos likumus, secināms, ka atbilstoši Administratīvajā procesa likuma 338. panta pirmajai daļai administratīvajā procesā par kasācijas tiesvedības ierosināšanu rīcības sēdē lemj tiesnešu kolēģija triju tiesnešu sastāvā. Savukārt šā paša panta otrā daļa noteic: ja

tiesnešu kolēģija vienbalsīgi atzīst, ka kasācijas tiesvedības ierosināšanai nav pamata, tā atsakās ierosināt kasācijas tiesvedību. Par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību tiek pieņemts rīcības sēdes lēmums. Līdzīgs regulējums ir paredzēts arī civilprocesā. Proti, saskaņā ar Civilprocesa likuma 464. panta pirmo daļu jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu izlemj tiesnešu kolēģija triju tiesnešu sastāvā. Minētā panta trešā daļa noteic: ja tiesnešu kolēģija vienbalsīgi atzīst, ka kasācijas tiesvedības ierosināšanai nav pamata, tā ar rīcības sēdes lēmumu atsakās ierosināt kasācijas tiesvedību. Turpretim atbilstoši Kriminālprocesa likuma 573. panta otrajai daļai par kasācijas tiesvedības ierosināšanu lemj viens tiesnesis, turklāt viņš lēmumu uzraksta rezolūcijas formā. Tātad likumdevējs šajā apstrīdētajā normā ir paredzējis tādu kasācijas sūdzības pieņemamības izvērtēšanas kārtību, kura atšķiras no šā paša jautājuma regulējuma civillietās un administratīvajās lietās.

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka starp dažādiem tiesvedības procesiem ir objektīvas atšķirības, tomēr, salīdzinot dažādu tiesas procesu tiesisko regulējumu, neapšaubāmi iespējams atrast arī visiem procesiem kopīgas pazīmes (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 27.2. punktu*). Likumdevējam ir jāveido tāda efektīva un harmoniska tiesību sistēma, kas visos tiesas procesos nodrošina personas pamattiesības. Jo īpaši tas attiecas uz kasācijas instances tiesu, kurai demokrātiskā tiesiskā valstī ir būtiska nozīme Satversmes un tiesību virsvadības nodrošināšanā.

Uz kriminālprocesa atšķirīgajām iezīmēm ir norādījušas arī vairākas lietā pieaicinātās personas, uzsverot, ka kriminālprocesā atteikšanās ierosināt kasācijas tiesvedību neizslēdz iespēju no jauna izskatīt spēkā stājušos apelācijas instances tiesas nolēmumus, tāpēc arī vienpersoniski pieņemts lēmums un tā galīgums esot pieļaujams (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 104. un 154. lp., kā arī 2. sēj. 5. lp.*). Proti, spēkā stājušos tiesas nolēmumu, ja tas nav skatīts kasācijas kārtībā (citstarp arī tad, ja ir atteikta nolēmuma pārbaude kasācijas kārtībā), varot izskatīt no jauna sakarā ar materiālo vai procesuālo

likuma normu būtisku pārkāpumu Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā noteiktajā kārtībā.

Personas pamattiesību aizsardzība ir viens no demokrātiskas tiesiskas valsts nozīmīgākajiem pienākumiem. Valstij jānodrošina efektīva aizsardzība ikvienai personai, kuras tiesības vai likumiskās intereses ir aizskartas. Tāpēc personas tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana ir līdzeklis šā mērķa sasniegšanai, jo tieši no šo tiesību pienācīgas nodrošināšanas ir atkarīga arī citu personas pamattiesību aizsardzība (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2011-16-01 9. punktu*).

Tomēr, aplūkojot Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā ietvertās tiesību normas sistēmiski, ir secināms, ka šajā nodaļā noteiktā kārtība aptver tikai atsevišķus, likumdevēja izsmeļoši norādītus gadījumus. Arī ECT ir norādījusi, ka Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā ir noteikta īpaša nolēmumu pārskatīšanas kārtība un personai nav pienākuma to izmantot savu aizskarto pamattiesību aizsardzībai pirms vēršanās Eiropas Cilvēktiesību tiesā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 7. janvāra sprieduma lietā „Dāvidsons un Savins pret Latviju”, pieteikumi Nr. 17574/07 un Nr. 25235/07, 36. punktu*). Līdz ar to Kriminālprocesa likuma 63. nodaļā paredzētā spēkā stājušos nolēmumu izskatīšana no jauna nav attiecināma uz vispārējo kārtību, kādā pārsūdzami nolēmumi kriminālprocesā. Turklāt demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevēja izraudzītajiem vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem jābūt efektīviem un paredzamiem, citstarp ievērojot arī *res judicata* principu, kas nosaka nolēmuma galīgo raksturu.

13.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu ietver tiesas neatkarības un objektivitātes prasību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 6.3. punktu*).

Tiesas objektivitātes jeb neitralitātes prasībai ir divi aspekti – subjektīvais un objektīvais. Pirmkārt, tiesai jābūt subjektīvi neitrālai, proti, nevienam tiesnesim nedrīkst būt personiski aizspriedumi, izlemjot lietu. Subjektīvā jeb personīgā neitralitāte tiek prezumēta, ja vien nav pierādījumu

par pretējo. Otrkārt, tiesai jābūt neitrālai arī objektīvajā aspektā. Tas nozīmē, ka ir jāsniedz pietiekamas garantijas tam, lai izslēgtu jebkādas pamatotas lietas dalībnieku vai sabiedrības šaubas par tiesas objektivitāti (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 14. maija sprieduma lietā Nr. 2012-13-01 13.2. punktu*).

Analizējot tiesas neitralitāti objektīvajā aspektā, ir jānoskaidro, kas var radīt pamatotas šaubas par tiesas objektivitāti. Šajā aspektā nozīme var būt pat pieņēmumam. Turklāt pieņēmuma pamatotību nevar pārbaudīt, raugoties tikai no konkrēta tiesas procesa dalībnieka viedokļa. Ir jāvērtē arī tas, vai šaubas par tiesas neitralitāti varētu būt objektīvi pamatotas, jo demokrātiskā valstī tiesām ir jābaida gan iztiesājamās lietas dalībnieku, gan visas sabiedrības uzticēšanās (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 4. aprīļa sprieduma lietā „Academy Trading Ltd. and Others v. Greece”, pieteikums Nr. 30342/96, 45. punktu*). Proti, izvērtējot tiesas objektivitāti, nozīme ir arī tam, kādi ir sabiedrības uzskati par konkrētas lietas iztiesāšanu. Lai konstatētu objektīvās neitralitātes pārkāpumu, pietiek ar to, ka pastāv apstākļi, kas norāda uz iespējamu tiesas objektīvās neitralitātes apdraudējumu. Šādu apstākļu pastāvēšana var būt saistīta gan ar materiālo, gan procesuālo normu piemērošanu un tādēļ katrā konkrētajā gadījumā ir vērtējama individuāli.

Līdz ar to tiesneša vienpersoniskais lēmums par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā var radīt personai šaubas par tiesas objektivitāti.

13.3. Satversme *expressis verbis* nenoteic tiesu varas koleģialitātes principu, tomēr tas kā viens no tiesas darbības pamatprincipiem, kas garantē personas tiesības uz neatkarīgu un objektīvu tiesu, ir ietverts likuma „Par tiesu varu” 20. pantā. Šis pants noteic, ka atbilstoši koleģialitātes principam tiesas izskata lietas koleģiāli, izņemot likumā noteiktos gadījumos, kad tiesnesis var izskatīt lietu arī vienpersoniski. Koleģialitāte ir princips, izņēmumus no kura likumdevējs ir tiesīgs paredzēt savas rīcības brīvības ietvaros, pienācīgi pamatojot savu rīcību.

Koleģialitātes principa mērķis ir vispusīga attiecīgajā lietā būtisko tiesību jautājumu apsvēršana, tos apspriežot un rodot atbilstošu tiesisku risinājumu. Šis mērķis tiek sasniegts, koleģiāli izvērtējot iespējamus risinājumus un nonākot pie taisnīga rezultāta. Līdz ar to koleģialitātes principa ievērošana stiprina tiesas neatkarību un objektivitāti, vienlaikus veicinot arī sabiedrības uzticēšanos tiesu varai.

Tādējādi koleģialitāte ir viens no principiem, kas garantē tiesas objektivitāti un ietilpst Satversmes 92. panta tvērumā.

13.4. Ņemot vērā procesuālās ekonomijas principu, likumdevējs ir noteicis izņēmumus no koleģialitātes principa. Lielākoties vienpersoniski tiek izskatītas lietas pēc būtības pirmās instances tiesā, kā arī izlemti atsevišķi procesuālie jautājumi.

Gan Satversme, gan likums „Par tiesu varu” paredz ikviena tiesneša neatkarības un objektivitātes garantijas. Ja lietu izskata Satversmē un likumā „Par tiesu varu” noteiktajā kārtībā iecelts vai apstiprināts tiesnesis, tad prezumējams, ka tiesnesis lietas izskatīšanā būs neatkarīgs un objektīvs un spēs nodrošināt tiesas procesa un pieņemto nolēmumu taisnīgumu (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2016-01-01 10.3. punktu*). Tātad personas tiesības uz taisnīgu tiesu tiek nodrošinātas arī tādā tiesas procesā, kura ietvaros kādā stadijā vai instancē lietu izskata viens tiesnesis. Taču minētā atziņa nenozīmē to, ka vienpersoniski būtu izlemjams jebkurš jautājums, neņemot vērā konkrētās lietas kategoriju un instanci, kurā lieta tiek izskatīta.

Kasācijas instances tiesai ir izšķiroša nozīme vienveidīgas un Satversmei atbilstošas tiesību normu piemērošanas nodrošināšanā. Līdz ar to likumdevējam ir pienākums noteikt tādu pieeju kasācijas instances tiesai, lai tā varētu veikt šo demokrātiskā tiesiskā valstī nozīmīgo funkciju. Proti, attiecībā uz tādiem nolēmumiem, ar kuriem noslēdzas tiesvedības process pēdējā instancē, kurā persona var aizstāvēt savas aizskartās tiesības vispārējā kārtībā, atkāpes no koleģialitātes principa ir pamatojamas tikai ar būtiskiem apsvērumiem.

13.5. Kriminālprocesa likuma 447. panta ceturtajā daļā noteikts, ka kasācijas instances tiesā krimināllietu iztiesā koleģiāli. Taču jautājumu par kasācijas sūdzības pieņemamību izlemj tiesnesis vienpersoniski.

Saeima atbildes rakstā ir norādījusi, ka, pieņemot lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesa ietvaros, kasācijas sūdzībā ietvertie argumenti par procesuālo un materiālo tiesību normu piemērošanas pareizību netiekot vērtēti pēc būtības. Saeimas uzskatam pievienojas arī vairākas lietā pieaicinātās personas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 153. lp. un 2. sēj. 4. lp.*). Savukārt no informācijas, ko lietā sniegusi Augstākā tiesa, citstarp no nolēmumu piemēriem, izriet, ka, atsakoties ierosināt kasācijas tiesvedību, kasācijas sūdzība tiek vērtēta arī pēc būtības (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 8.–20. lp.*).

Tādējādi izskatāmās lietas apstākļos nozīme ir tam, kādā apjomā kasācijas instances tiesas tiesnesis veic kasācijas sūdzības pārbaudi, lemjot par kasācijas tiesvedības ierosināšanu kriminālprocesā, proti, tam, vai kasācijas sūdzības pieņemamības kritēriju pārbaude ir formāla vai kasācijas sūdzībā ietvertie argumenti tiek vērtēti arī pēc būtības.

Kriminālprocesa likuma 576. pants noteic, ka kasācijas sūdzību iesniedz tiesai, kura pieņēmusi nolēmumu, proti, apelācijas instances tiesai. Apelācijas instances tiesā iesniegtās kasācijas sūdzības pirms nosūtīšanas uz kasācijas instanci (Augstāko tiesu) pārbauda apelācijas instances tiesas tiesnesis. Viņš pārbauda, vai kasācijas sūdzība ir iesniegta Kriminālprocesa likumā noteiktajā termiņā un vai kasācijas sūdzību iesniegusi persona, kurai ir tiesības to iesniegt. Apelācijas instances tiesas tiesnesis pārbauda arī to, vai kasācijas sūdzības saturs atbilst Kriminālprocesa likuma 572. panta prasībām. Šā likuma 577. panta trešā daļa noteic: „Izbeidzoties nolēmuma pārsūdzēšanas termiņam, tiesa, kas pieņēmusi nolēmumu, nosūta lietu kopā ar kasācijas sūdzību Augstākajai tiesai.” Savukārt Kriminālprocesa likuma 578. panta pirmā daļa paredz, ka par iesniegto kasācijas sūdzību tiesa, kas pieņēmusi nolēmumu, paziņo prokuroram un tām personām, kuru intereses un tiesības šī sūdzība aizskar, kā arī informē apsūdzēto, kas atrodas apcietinājumā, par viņa tiesībām

lūgt, lai viņam tiek nodrošināta iespēja piedalīties lietas izskatīšanā, un vienlaikus nosūta prokuroram un šīm personām iesniegtās sūdzības kopiju.

Kriminālprocesa likuma 578. panta otrā daļa noteic: „Šā panta pirmajā daļā minētās personas 10 dienu laikā pēc sūdzības vai protesta kopijas saņemšanas var iesniegt rakstveida iebildumus vai paskaidrojumus, kā arī rakstveida lūgumu nodrošināt tām iespēju piedalīties lietas iztiesāšanā, kas nosūtāmi Augstākajai tiesai.” Savukārt no Kriminālprocesa likuma 579. panta izriet tas, ka kasācijas sūdzību var papildināt vai grozīt ne vēlāk kā 10 dienas pēc nolēmuma pārsūdzības termiņa beigām. Papildinājumu vai grozījumu kopijas Augstākā tiesa nosūta Kriminālprocesa likuma 578. panta pirmajā daļā minētajām personām, kurām ir iespēja par tiem sniegt rakstveida paskaidrojumus vai iebildumus 10 dienu laikā no kasācijas sūdzības grozījumu vai papildinājumu saņemšanas brīža.

Tādējādi kasācijas sūdzības formālo atbilstību Kriminālprocesa likuma prasībām pārbauda apelācijas instances tiesas tiesnesis.

Kriminālprocesa likuma 573. panta pirmā daļa noteic, ka nolēmumu tiesiskumu kasācijas kārtībā pārbauda gadījumā, ja kasācijas sūdzībā izteiktā prasība pamatota ar Krimināllikuma pārkāpumu vai šā likuma būtisku pārkāpumu. Tādējādi kasācijas instances tiesa, saņemot apelācijas instances tiesas nosūtīto kasācijas sūdzību, vērtē šajā normā ietvertos kritērijus, proti, pārbauda, vai kasācijas sūdzība ir pamatota ar Krimināllikuma pārkāpumu vai būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu.

Tātad, lemjot par kasācijas sūdzības pieņemamību Kriminālprocesa likuma 573. panta pirmajā daļā paredzētajā kārtībā, tiek pārbaudīta ne tikai tās atbilstība formālām prasībām. Pieņemot lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā, kasācijas sūdzībā ietvertie argumenti tiek vērtēti arī pēc būtības.

13.6. Satversmes tiesai jānoskaidro, ar ko bija pamatots likumdevēja lēmums savas rīcības brīvības ietvaros paredzēt, ka jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu tiek izlemts vienpersoniski krimināllietas iztiesāšanu noslēdzošajā procesuālajā stadijā, kurā pieņemtais lēmums nav pārsūdzams.

No lietas materiāliem secināms, ka apstrīdētās normas ietvert Kriminālprocesa likumā ar 2008. gada 19. februāra vēstuli Nr. 10-6/1-305 nos ierosinājusi Augstākā tiesa (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 119. lp.*). Vēstulē kā pamatojums norādīts tas, ka apstrīdētās normas precizē Kriminālprocesa likuma 573. panta piemērošanas kārtību, kāda ir nostabilizējusies Augstākās tiesas praksē, piemērojot attiecīgās nodaļas normas. Apstrīdēto normu iekļaušana likumprojektā „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” tā trešajam lasījumam atbalstīta gan Juridiskās komisijas apakškomisijas darbam ar Kriminālprocesa likumu 2009. gada 12. janvāra sēdē, gan arī Juridiskās komisijas 2009. gada 6. februāra sēdē (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 129. un 131. lp.*). No likumprojekta izstrādes materiāliem konstatējams, ka likumdevējs nav vērtējis alternatīvus risinājumus un nav apsvēris to, cik nozīmīgas ir publiski tiesiskās intereses kasācijas instancē kriminālprocesā.

Satversmes tiesa jau secinājusi, ka koleģialitāte ir viens no principiem, kas garantē taisnīgu tiesas procesu. Tāpat jau ir atzīts, ka kasācijas instances tiesas funkcijas kriminālprocesā ietver ne vien personas tiesību, bet arī publiski tiesisko interešu aizsardzību. Tiesnesim vienpersoniski lemjot par kasācijas tiesvedības ierosināšanu kriminālprocesā, neveidojas dialogs par tiesību normu vienvēidīgu piemērošanu un tiesību attīstību, turklāt sabiedrībā var rasties šaubas par tiesību normu piemērošanas pareizību. Satversmes tiesa uzskata: lai nodrošinātu objektivitātes principa ievērošanu kasācijas instances tiesā, kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā kriminālprocesā ir jāievēro Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertais koleģialitātes princips. Tas, ka jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu kasācijas instances tiesā kriminālprocesā tiek izlemts vienpersoniski, nenodrošina tiesības uz taisnīgu tiesu.

Tādējādi Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā daļa neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

14. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 573. panta trešā daļa aizskar viņam garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo

nenodrošina tiesības tikt uzklautam. Proti, atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā tiek sagatavots rezolūcijas formā, un tiesa nesniedzot izvērstu argumentāciju tam, kādēļ kasācijas tiesvedība netiek ierosināta.

Pieaicinātās personas savos viedokļos atsaucas uz ECT spriedumu lietā „*Talmane pret Latviju*”, norādot, ka ECT Latvijā pastāvošo kasācijas instances tiesas praksi krimināllietās ir atzinusi par atbilstošu Konvencijai. Satversmes tiesa norāda, ka minētajā lietā ECT izvērtēja pieteikuma iesniedzējas iesniegto kasācijas sūdzību un norādīja, ka, „ņemot vērā pieteikuma iesniedzējas iesniegtās kasācijas sūdzības raksturu, ECT uzskata par pietiekami pierādītu, ka Senāts bija pārliecinājies, ka nepastāv apstākļi, pie kuriem būtu jāierosina kasācijas tiesvedība. Savās apelācijas un kasācijas sūdzībās pieteikuma iesniedzēja bija izvirzījusi vairākus argumentus par pierādījumu iegūšanas procedūru krimināllietā pret viņu. Šīs sūdzības pienācīgi izvērtēja divas tiesu instances ar pilnu jurisdikciju, un zemāko instanču tiesas savos nolēmumos sniedza pienācīgu motivāciju. Senāta uzdevums nebija pastāvošo pierādījumu izvērtēšana no jauna vai jaunu pierādījumu iegūšana, ko bija lūgusi pieteikuma iesniedzēja. Turklāt, kā pierāda ECT iesniegtie dokumenti, Senāts bija apsvēris pieteikuma iesniedzējas argumentus, bija sniedzis pamatojumu kasācijas sūdzības noraidīšanai un bija izskaidrojis pieteikuma iesniedzējai savu kompetenci attiecībā uz pierādījumu izvērtēšanu no jauna [...] Pie šādiem apstākļiem ECT ir pārliecināta, ka Senāts bija pienācīgi izvērtējis pieteikuma iesniedzējas kasācijas sūdzības pamatojumu un ka kasācijas instances tiesa šajā gadījumā ir bijusi pietiekama” (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016. gada 13. oktobra sprieduma lietā „Talmane pret Latviju”, pieteikums Nr. 47938/07, 32. punkts*).

No minētā izriet, ka ECT spriedumā lietā „*Talmane pret Latviju*” īstenoja savu pamatfunkciju – sniedza vērtējumu par iespējamu pieteikuma iesniedzējas pamattiesību pārkāpumu konkrētās lietas apstākļos. ECT vērtēja Augstākās tiesas Senāta rīcību pēc pieteikuma iesniedzējas kasācijas sūdzības saņemšanas, nevis kasācijas sūdzības izskatīšanas tiesisko regulējumu.

Turpretī Satversmes tiesas uzdevums ir atbilstoši tās kompetencei nodrošināt tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiktu novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem), kā arī dot savu vērtējumu konstitucionāli nozīmīgos jautājumos (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 11.2. punktu*). Proti, Satversmes tiesas uzdevums ir novērst tādu tiesisko regulējumu, kas pat tad, ja tiktu piemērots pareizi, varētu novest pie pamattiesību pārkāpuma.

Tāpat Satversmes tiesas funkcija un uzdevumi ir plašāki nekā ECT funkcija un uzdevumi. Ja spēkā esošs tiesiskais regulējums vispār pieļauj tādu situāciju, kurā tā piemērošana varētu novest pie Satversmē noteikto pamattiesību pārkāpuma, tad Satversmes tiesai šāds regulējums jāatzīst par neatbilstošu Satversmei un spēkā neesošu. Pienācīgs un Satversmei atbilstošs tiesiskais regulējums vienmēr paredzēs garantijas, kas regulējuma pareizas un sistēmiskas piemērošanas gadījumā pilnīgi izslēgs pamattiesību pārkāpuma iespējamību.

Konvencijas 53. pants neliedz dalībvalstīm saskaņā ar to konstitucionālajām tradīcijām noteikt plašākas pamattiesību garantijas. Satversmes tiesa vērtē ar apstrīdētajām normām noteikto kasācijas tiesvedības ierosināšanas kārtību kriminālprocesā, ievērojot Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesību sistēmu. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināts tas, ka tiesības tikt uzklautam tiek īstenotas vairākos veidos – tostarp arī kā tiesības sagaidīt, ka tiesas nolēmums, ievērojot pušu izteikto viedokli, tiks argumentēts (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-03-01 secinājumu daļas 6.1. punktu*). ECT judikatūrā atzīts, ka tas, cik detalizēti tiesas nolēmumā jābūt norādītiem tā motīviem, ir atkarīgs no konkrētā nolēmuma rakstura un lietas apstākļiem, kas katrā individuālā gadījumā vērtējami atsevišķi (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994. gada 9. decembra sprieduma lietā „Ruiz Torija v. Spain”, pieteikums Nr. 18390/91, 29. punktu*). Turklāt pienākums norādīt nolēmuma motīvus nav saprotams kā visaptveroša prasība sniegt detalizētu atbildi uz katru argumentu (*sk. Eiropas*

Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 1999. gada 21. janvāra sprieduma lietā „García Ruiz v. Spain”, pieteikums Nr. 30544/96, 26. punktu).

Pamatojuma princips ir viens no būtiskākajiem procesuālā taisnīguma nodrošināšanas līdzekļiem (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 9. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-08-01 14.2. punktu*). Lietas izskatīšanas procedūra ir taisnīga, ja ir ievērota prasība nodrošināt personai tiesības tikt uzklausītai (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 12. punktu*).

Tāpat motīvu norādīšana tiesas nolēmumā ir viens no līdzekļiem, kas ļauj personai pārliecināties, ka tā ir uzklausīta un tās sniegtie argumenti ir izvērtēti (*sk. piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2004. gada 2. februāra spriedumu lietā „Perez v. France”, pieteikums Nr. 47287/99, 80. punktu*). Tas ir īpaši nozīmīgi tiesas nolēmumos krimināllietās, jo personas izpratne par to, kādēļ tā atzīta par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, vispirms izriet no nolēmuma motīviem. Motivēts nolēmums apliecina to, ka persona ir uzklausīta, un tādējādi veicina arī to, ka persona atzīst tiesas izdarītos secinājumus (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2010. gada 16. novembra sprieduma lietā „Taxquet v. Belgium”, pieteikums Nr. 926/05, 91. punktu*).

14.1. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-26-03 12.1. punktu*). Saeima atbildes rakstā, kā arī pieaicinātās personas tiesībsargs un Tieslietu ministrija norāda, ka Kriminālprocesa likuma 573. panta trešā daļa gan noteic, ka lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā tiek rakstīts rezolūcijas formā, taču neaizliedz tiesnesim šajā lēmumā izklāstīt motīvus, kuru dēļ kasācijas tiesvedības ierosināšana tika atteikta (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 72., 147. un 148. lp.*).

Kriminālprocesa likuma 19. nodaļā ietvertās tiesību normas nosaka nolēmumu (lēmumu un spriedumu) veidus, struktūru, pieejamību un spēkā stāšanās kārtību. Rezolūcijas formu un saturu noteic Kriminālprocesa likuma

320. panta sestā daļa, proti: „Šajā likumā paredzētajos gadījumos procesa virzītājs lēmumu var uzrakstīt rezolūcijas veidā. Šādos gadījumos norāda pieņemto nolēmumu, likuma pantu, saskaņā ar kuru tas pieņemts, amatpersonu, kas pieņēma lēmumu, un lēmuma pieņemšanas datumu.”

Secināms, ka rezolūcija Kriminālprocesa likuma izpratnē ir uzraksts uz dokumenta, ar ko tiek izlemts tajā minētais jautājums un kas ietver šādus obligātus rekvizītus: pieņemto nolēmumu, likuma pantu, uz kura pamata tas pieņemts, amatpersonu, kas pieņēmusi lēmumu, un lēmuma pieņemšanas datumu. Rezolūcijas forma neprasa tajā ietvert motīvu daļu. Līdz ar to Kriminālprocesa likuma 573. panta trešā daļa gadījumā, kad kasācijas tiesvedības ierosināšana tiek atteikta, uzliek tiesnesim par pienākumu uz kasācijas sūdzības uzrakstīt šāda satura rezolūciju: 1) atteikts ierosināt kasācijas tiesvedību; 2) pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 573. panta pirmo daļu; 3) tiesnesis – vārds, uzvārds; 4) datums.

Kopš 2005. gada 1. oktobra, kad Kriminālprocesa likums stājās spēkā, līdz 2009. gada 1. jūlijam, kad spēkā stājās apstrīdētās normas, Kriminālprocesa likuma 573. pants noteica, ka nolēmuma tiesiskumu kasācijas kārtībā pārbauda tikai tādā gadījumā, ja kasācijas sūdzībā izteiktā prasība pamatota ar Krimināllikuma pārkāpumu vai būtisku Kriminālprocesa likuma pārkāpumu. Kriminālprocesa likums minētajā laika posmā nereglamentēja to, kā veicama kasācijas sūdzības pieņemamības pārbaude, kas šo pārbaudi veic un kādā veidā noformē lēmumu.

No Augstākās tiesas sniegtās informācijas izriet, ka no 2005. gada 1. oktobra līdz 2009. gada 1. jūlijam jautājumu par nolēmuma tiesiskuma pārbaudi kasācijas kārtībā izlēma Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norīkots senators, lēmumi par atteikšanos pārbaudīt nolēmuma tiesiskumu tika rakstīti rezolūcijas veidā un bija izstrādāts attiecīgas formas spiedogs.

Savukārt no deviņiem dažādās krimināllietās pieņemtajiem lēmumiem, kurus Augstākā tiesa iesniegusi Satversmes tiesai, gūstams apstiprinājums tam, ka pēc apstrīdēto normu spēkā stāšanās 2009. gada 1. jūlijā lēmums par

atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību tiek sastādīts arī atsevišķa procesuāla dokumenta formā un dažos gadījumos tajā tiek iekļauta arī motīvu daļa (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 12.–20. lp.*). No Augstākās tiesas sniegtās informācijas izriet, ka izvēle norādīt konkrētus atteikuma ierosināt kasācijas tiesvedību krimināllietā motīvus un motīvu daļas apjoms ir atkarīgs no tiesneša individuālas izšķiršanās.

Satversmes tiesa norāda, ka šādu gadījumu esība tomēr nenozīmē, ka būtu novērstas tādas situācijas, kad atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību būs uzrakstīts vienīgi rezolūcijas veidā, neatspoguļojot tā motīvus. Proti, apstrīdētā norma neparedz lēmuma motīvu atklāšanu pat minimālā apmērā attiecībā uz katru kasācijas sūdzību, kuras pieņemamību kriminālprocesa ietvaros ir izvērtējis kasācijas instances tiesas tiesnesis. Satversmes tiesa norāda, ka pastāvošā atšķirīgā prakse kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā kriminālprocesā demokrātiskai tiesiskai valstij nav vēlama, jo nerada pārliecību par tiesas objektivitāti.

14.2. Satversmes tiesa jau ir atzinusi kasācijas instances tiesas īpašo nozīmi kriminālprocesā, kas aptver gan tiesvedības ierosināšanas stadiju, gan kasācijas sūdzības izskatīšanas stadiju un nodrošina sabiedrības publiski tiesiskās intereses, tostarp indivīda tiesības uz taisnīgu tiesu. No Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet tiesas pienākums pamatot to, kādēļ kasācijas sūdzībā sniegtie juridiskie argumenti par nepieciešamību ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā ir noraidāmi. Tādējādi gan konkrētās kasācijas sūdzības iesniedzējs, gan sabiedrība kopumā varētu saprast, kādi tiesas motīvi ir konkrētā nolēmuma pamatā, kā arī gūt pārliecību par to, ka personas sniegtie argumenti ir pienācīgi izvērtēti un ka uz būtiskajiem argumentiem par Krimināllikuma pārkāpumiem un Kriminālprocesa likuma būtiskiem pārkāpumiem ir sniegtas atbildes. Pieņemot lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību un nenorādot šā lēmuma motīvus, personai netiek sniegts tiesas vērtējums par kasācijas sūdzībā ietverto argumentu pamatotību.

Satversmes tiesa uzskata, ka demokrātiskas tiesiskas valsts principa ievērošana ir nodrošināta tikai tādā gadījumā, ja personai tiek darīti zināmi

tiesas motīvi attiecībā uz kasācijas sūdzībā norādītajiem apsvērumiem. Satversmes tiesa uzsver, ka tas, cik detalizēta būs nolēmuma motīvu daļa, ir atkarīgs no izskatāmajā lietā paustajiem būtiskajiem argumentiem, tomēr norādītajiem motīviem vajadzētu būt pietiekamiem, lai persona varētu saprast, kādēļ kasācijas tiesvedība pēc sūdzībā norādīto argumentu izvērtēšanas netika ierosināta.

Ievērojot kasācijas instances tiesas nozīmi kriminālprocesā demokrātiskā tiesiskā valstī, kā arī tās nozīmi tiesību sistēmas vienotības, attīstības un personas pamattiesību nodrošināšanā, ir jāatzīst, ka apstrīdētā norma nesniedz pietiekamas garantijas tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanai.

Tādējādi Kriminālprocesa likuma 573. panta trešā daļa, ciktāl tā neparedz, ka lēmumā par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību norādāmi tā motīvi, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

15. Satversmes tiesas likuma 32. panta trešā daļa paredz, ka tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Savukārt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu tiesa var spriedumā norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma (akts), kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai. Līdz ar to Satversmes tiesai ir jāapsver, no kura brīža apstrīdētās normas, kas atzītas par neatbilstošām Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, atzīstamas par spēkā neesošām.

Satversmes tiesa norāda, ka apstrīdēto normu atzīšana par spēkā neesošām no sprieduma publicēšanas dienas nevar radīt personām tādas nelabvēlīgas tiesiskās sekas, kuru dēļ būtu jāparedz Satversmei neatbilstošo normu spēkā esība līdz brīdim, kad normatīvais regulējums būs pilnveidots atbilstoši Satversmes prasībām. Tādējādi līdz brīdim, kad likumdevējs būs pilnveidojis tiesisko regulējumu, personu tiesības uz taisnīgu tiesu nodrošināmas, tieši piemērojot Satversmes 92. pantu un šā sprieduma atziņas.

Savukārt tādēļ, lai nodrošinātu Pieteikuma iesniedzēja tiesības uz taisnīgu tiesu, apstrīdētās normas atzīstamas par spēkā neesošām no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt Kriminālprocesa likuma 573. panta otro daļu un trešo daļu, ciktāl tā neparedz, ka lēmumā par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību norādāmi tā motīvi, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

2. Attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju Ēriku Osi atzīt Kriminālprocesa likuma 573. panta otro daļu un trešo daļu, ciktāl tā neparedz, ka lēmumā par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību norādāmi tā motīvi, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele